

Waarom het onderwijs niet voorbeeldig is

De huidige onrust over de kwaliteit van het onderwijs in Nederland, die ook ten grondslag ligt aan de keuze voor het thema van deze bundel, roept een baaierd aan heftige meningen en snelle analyses op. Onderwijsvernieuwingen worden verketterd of omarmd en verontrusten verenigen zich zelfs in een neoconservatieve beweging 'Beter Onderwijs Nederland', die ons herinnert aan de goede jaren vijftig toen alles beter was. Er is inderdaad reden tot bezorgdheid of wellicht beter gezegd: het is goed dat er meer aandacht komt voor de kwaliteit van het onderwijs omdat de hierna beschreven constructen waarbinnen het onderwijs gevangen zit, niet van binnenuit opgelost kunnen worden.

Er zijn drie (deels samenhangende) sociaal-culturele en economische constructen waarbinnen het onderwijs in deze tijd (nog steeds) gevangen zit en die in hoge mate het zorgelijk lage rendement bepalen van ons onderwijssysteem. Herkenning, erkenning en verkenning van die constructen levert niet alleen oorzaken op maar daarmee ook oplossingsrichtingen om uit de crisis te komen. Temeer daar deze constructen verantwoordelijk zijn voor het niet op gang komen van enige belangwekkende onderwijsvernieuwing: ondanks dat het tegenovergestelde vaak beweerd wordt, is het onderwijs niet of nauwelijks veranderd in de laatste decennia en dat wringt nu heftig. Niet de onderwijsvernieuwingen zijn debet aan de crisis, maar juist het ontbreken daarvan.

I. STANDAARDISATIE

Het onderwijssysteem is geworteld in de (tweede) industriële revolutie en is, mede door de massificatie en democratisering nooit het stadium van een sociaal regelsysteem ontstegen. In een postmoderne samenleving hebben we daar veel last van. De prachtige, voorbeeldige verhouding tussen docent en leerling, waarbij de docent de unieke persoonlijkheid van de leerling erkent en verkent om een maximale ontplooiing te faciliteren, past niet bij de gestandaardiseerde productieprocessen in het onderwijs met de daarbij gehanteerde standaarden voor inhoud en niveau, die zeer veel onrecht doen aan de talenten van jongeren en een geweldige verspilling betekenen in termen van kosten en opbrengsten. Aan beide zijden van het cognitieve spectrum doen zich logischerwijze bij zo'n gestandaardiseerd systeem problemen voor. Talenten komen op gymnasia niet tot bloei omdat ze onderworpen worden aan gestandaardiseerde lespraktijken, programma's en toetsen. Tegelijkertijd vallen veel leerlingen uit aan de onderkant van het cognitieve spectrum omdat het gestandaardiseerde onderwijs niet in staat is om individuele oplossingen te bieden voor een complexe leerproblematiek. De taalproblematiek, samenhangend met de komst van vele migranten en oorzaak van veel schooluitval, heeft niet geleid tot een wezenlijk andere benadering van het taalonderwijs op de scholen.

2. ONTEIGENDE OUDERS

De staat heeft de ouders bij wet (leerplicht) voor een groot gedeelte uit de ouderlijke macht gezet omdat hij de capaciteiten van de ouders wantrouwt om kinderen goed voor te bereiden op een plaats in onze, zo moeizaam verworven gevestigde orde. De staat heeft die taak in handen gegeven van specialisten in dienst van de staat, die het staatspro-

gramma moeten uitvoeren. Het mentale model van wilden die geciviliseerd moeten worden via disciplineren en kennisoverdracht omdat anders onze maatschappij bedreigd wordt, zit zeer diep verankerd in het onderwijs en bepaalt dus in hoge mate de bejegening van leerlingen, overigens zonder dat dit model als zodanig gearticuleerd wordt. Dit model leidde tot het fatale onderscheid tussen onderwijs en opvoeding. Met het bijna paradoxaal te noemen gevolg dat scholen kunnen zeggen dat ze niet aan opvoeding doen, maar alleen aan onderwijs, terwijl tegen de ouders, die voor een groot gedeelte uit de ouderlijke macht gezet zijn, gezegd wordt dat ze (beter) moeten opvoeden. Het fatale van die opvatting wordt met betrekking tot de problematiek van allochtonen weer zeer zichtbaar. Ouders moeten weer de regie over de opvoeding krijgen, waarbij zij anderen (via de wet op het leerrecht) inschakelen voor specialistische delen van de opvoeding.

3. HET ONDERWIJS IS TE DUUR

De onderwijssector behoort tot het collectieve domein en draagt dus bij aan de zogenoemde 'collectieve lastendruk'. Sinds de jaren tachtig van de vorige eeuw 'weten' we dat deze collectieve lastendruk het individuele geluk en de individuele ontplooiing en rijkdom in de weg staat en *dus* altijd omlaag moet. De klassieke economische theorieën, waarop het westen zijn economische systeem heeft gebouwd, werken een dergelijke tweedeling in de hand. Goed onderwijs (goede, hoogopgeleide docenten) benadeelt ons individueel geluk. De spagaat is natuurlijk dat we het omgekeerde beweren. In dit beschouwde tijdvak is daarmee de maatschappelijke waardering van het onderwijs verminderd, terwijl de eisen die aan het onderwijs gesteld worden, sterk verhoogd zijn. Onderzocht zou moeten worden hoe het ervaren nut van goed onderwijs door het individu in de private consumptie en waardering tot uit-

drukking gebracht kan worden zonder dat dit leidt tot private financiering. We hebben immers hoogopgeleide zeer competente docent/opvoeders nodig in het onderwijs om de noodzakelijke slag te kunnen maken naar voorbeeldig, hoogwaardig, geïndividualiseerd onderwijs, dat niet geregeerd wordt door niveauverlagende standaarden, maar door maximale ontplooiing van talenten (ook van docenten), in samenwerking met en onder regie van ouders.